

Kraków, 17.01.2022

Dr hab. Justyna Kusztal, prof. UJ
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Pedagogiki
Zakład Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Romana Macieja Walusia pod tytułem „Postępowanie nauczycieli w sytuacji zagrożenia uczniów środkami psychoaktywnymi na terenie szkoły – na podstawie badań szkół gimnazjalnych w Bielsku-Białej” przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Renaty Jasnos, prof. AIK i promotora pomocniczego dra Krzysztofa Biela

Ocenę niniejszą przedstawiam na wniosek Rady ds. Stopni Naukowych Akademii Ignatianum w Krakowie z dnia 25 listopada 2021 roku.

Pracę doktorską poddałam ocenie ze względu na kryteria formalne, takie jak: adekwatność treści pracy do jej tematu, struktura pracy, kolejność następujących po sobie rozdziałów czy kompletność zawartych w nich tez, a także ze względu na poprawność języka pedagogiki, adekwatność źródeł wykorzystanych w pracy czy poprawność ich zapisu. Mając na uwadze kryteria merytoryczne odnoszę się do warstwy treściowej pracy, opisu kategorii badawczych i spójności części teoretycznej pracy z częścią metodologiczną. Poddałam tu analizie i ocenie sformułowanie celów badań, problematyki badawczej, adekwatność dobranych metod i technik badań społecznych do celu i przedmiotu badań. Oceniam też wkład, jaki wnosi niniejsza rozprawa doktorska w rozwój pedagogiki i jej subdyscyplin, jaką jest pedagogika szkolna, ale i resocjalizacyjna, gdyż tradycyjnie obszar profilaktyki zachowań ryzykownych związanych z sięganiem po środki psychoaktywne mieści się w tej właśnie subdyscyplinie. Ocena niniejsza zawiera w końcowej części konkluzję konieczną dla dalszych etapów procedowania w postępowaniu o nadanie stopnia doktora.

Już pierwsze wstępne zapoznanie się z tytułem dysertacji i jej zawartością pozwala wysunąć wniosek, że Pan mgr Roman Maciej Waluś mierzy się z problematyką ważną, miejscami kontrowersyjną i wymagającą pogłębionych badań w obszarze procesu wychowania i profilaktyki w szkole i wykonywania przepisów prawa oświatowego. Stan ciągłego reformowania prawa oświatowego, uwikłanie polityczne reformy 2016 roku i obecnie, może powodować inflację przepisów i chaos normatywny oraz pociąga za sobą rosnące trudności skutecznego wypełniania przez nauczycieli i administrację wszystkich funkcji szkoły od opiekuńczo-wychowawczej i dydaktycznej po profilaktyczną.

Badaniami terenowymi opisanymi w pracy doktorskiej objęto nauczycieli i specjalistów szkolnych z gimnazjów, które już obecnie nie funkcjonują w systemie szkół na mocy Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59). Nie są to w żadnym zakresie badania historyczne, bo mimo zmian formalnoprawnych, problematyka profilaktyki szkolnej adresowanej do młodzieży w wieku 12-

15 lat jest aktualna. Niewątpliwie reforma systemu oświaty rozpoczynająca się w roku szkolnym 2017/2018 miała wpływ na sam proces gromadzenia materiału badawczego (o czym pisze Autor na stronie 191), jak i stanowiła kontekst badawczy, respondenci bowiem szczególnie odczuwać musieli obawy związane z nowymi wymaganiami organizacyjnymi i dydaktycznymi, jakie nałożyła na nich reforma oświaty. Mimo tych trudności grupa badanych nauczycieli (202) jest wystarczająca do przeprowadzenia analiz statystycznych. Natomiast 14 wywiadów ze specjalistami szkolnymi (dobranymi celowo tak jak i nauczyciele do wcześniejszego etapu badań) pozwoliło na zgromadzenie interesującego poznawczo i praktycznie materiału badawczego.

Tytuł rozprawy jest stylistycznie poprawny, aczkolwiek bardzo rozbudowany. Jego adekwatność do zawartości pracy można poddać ocenie dopiero po uważnej lekturze, a szczególnie po operacjonalizacji pojęć, w oparciu o które sformułowano koncepcję teoretyczną i metodologiczną pracy doktorskiej. „Postępowanie nauczycieli” zawarte w tytule zostało zdefiniowane dopiero w rozdziale pt. „Metodologiczne podstawy badań” – (s. 177) jako „przede wszystkim działania interwencyjne podejmowane w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia uczniów środkami psychoaktywnymi, jak i różnego rodzaju działania profilaktyczne, podejmowane i realizowane przez nauczycieli wobec uczniów, które stanowią bazę dla działań interwencyjnych”. Takie ujęcie budzi wątpliwości ze względu choćby na standardy jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków¹. Sformułowanie „postępowanie nauczycieli” określa raczej pewne proceduralne kroki prawne. Takie jest też znaczenie tego ujęcia w procedurach postępowania nauczycieli (modułach) opisanych w ramach Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu z roku 2003, na które to procedury Autor się powołuje w wielu miejscach rozprawy. Ponadto takie jest też intuicyjne rozumienie pojęcia „postępowanie”. Jest to też termin prawny i zdecydowanie ku takiemu rozumieniu skłania się też Autor. Równocześnie jednak uważa lektura Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. poz. 1249 z późn zm., z 2018 roku także przyjęć, że wszystkie te działania nazwane przez Autora jako interwencyjne i profilaktyczne mieszczą się działaniach profilaktycznych realizowanych na mocy w/w rozporządzenia w szkołach i placówkach oświatowych. W mojej ocenie przedłożona do recenzji praca doktorska traktuje o kompetencjach nauczycieli w zakresie profilaktyki szkolnej lub kompetencjach nauczycieli w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych związanych z sięganiem po substancje psychoaktywne. I taki też mógłby być adekwatny tytuł dysertacji.

¹ Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, Europejskie standardy jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków, red. pol. J. Węgrzecka-Gilurń, A. Malczewski, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2011

Zagrozenie środkami psychoaktywnymi to pojęcie już trochę archaiczne w świetle wspomnianych już wyżej standardów jakości w profilaktyce uzależnień², być może Autor chciał wyraźnie oddzielić te dwa rodzaje działań: profilaktyczne i interwencyjne, ale lektura pracy i koncepcja metodologiczna badań terenowych przeczą takiemu założeniu. Autor nawet wyraźnie unika sformułowań „profilaktycznych”, np. w tytule rozdziału 3.2. „Podstawy formalne i prawne opieki i podejmowanych działań w zakresie przeciwdziałania zagrożeniu środkami psychoaktywnymi”, a moim zdaniem ujęcie „działań szkoły i placówki oświatowej w zakresie profilaktyki” czy „podstaw prawnych profilaktyki szkolnej” czy „profilaktyki używania środków psychoaktywnych” wydaje się bardziej trafne. Powyższa uwaga jest zaczątkiem refleksji nad językiem dysertacji doktorskiej, trudno bowiem czasem oprzeć się wrażeniu, że nie jest to język pedagogiki, a raczej język formalnoprawny czy administracyjny, czy mocno normatywny, co prawdopodobnie wynika z przygotowania zawodowego Autora. Profilaktyka szkolna, jak i profilaktyka uzależnień, to problematyka mocno zdeterminowana prawnie, warto jednak docenić wysiłki Autora, że próbuje, mimo trudności pojęciowych, podkreślać kontekst edukacyjny, pedagogiczny swoich badań. Podsumowując: tytuł jest węższy niż zawartość treściowa rozprawy, ale nie stanowi to istotnego zarzutu, moja ocena ma charakter klasyfikujący i porządkujący zarazem.

Współczesna profilaktyka szkolna jest mocno zdeterminowana normatywnie, jak całe prawo oświatowe, na co wskazałam już wyżej, a podjęcie badań „na styku” refleksji pedagogicznej (pedeutologicznej) i prawa oświatowego, a równocześnie regulacji administracyjnych i prawno-karnych (uregulowanie działań policji) czy socjalnych lub z zakresu zdrowia publicznego (Ustawa z dnia 25 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2050, z 2021 r. poz. 246), należy ocenić wyłącznie pozytywnie. Tak skomplikowana rzeczywistość szkolna, którą zdecydował się opisać i zbadać Autor rozprawy, generuje wiele problemów już na etapie opisu i operacjonalizacji używanych pojęć, szczególnie zaś trudno przyjąć perspektywę pedagogiczną (pedeutologiczną – kompetencje nauczycieli) w zakresie profilaktyki szkolnej, a równocześnie prawną i konsekwentnie je analizować i interpretować. Autor pracy poradził sobie z tym bardzo dobrze, przez co wniósł istotny wkład w rozwój pedagogiki jak dyscypliny teoretyczno-praktycznej.

Praca doktorska zachowuje układ i strukturę treści charakterystyczną dla prac teoretyczno-empirycznych przygotowywanych w naukach społecznych. Przyjmuje ona model pozytywistyczny, gdzie po wprowadzeniu teoretycznym i opisie kategorii badawczych następuje część metodologiczna, która stanowi opis koncepcji badań własnych autora, by później zgromadzony materiał poddać analizie i sformułować wnioski i rekomendacje o charakterze teoretycznym lub praktycznym w zależności od

² Europejskie Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii, Europejskie standardy jakości w profilaktyce uzależnień od narkotyków, red. pol. J. Węgrzecka-Gilul, A. Malczewski, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2011

postawionego celu badań. Pracę kończą wnioski i postulaty dla praktyki pedagogicznej. Rozprawa zawiera obszerną bibliografię, prawidłowo przygotowaną i uporządkowaną, co jest niewątpliwie jej atutem. Ponadto w obszernych aneksach zawarto wzory narzędzi badawczych oraz przykładowe transkrypcje wypowiedzi respondentów wywiadów, a także przykładowe procedury szkolne dotyczące działań profilaktycznych (wypisy ze statutów szkoły). Układ i strukturę pracy generalnie oceniam pozytywnie, uwagi merytoryczne zawieram poniżej.

Praca doktorska składa się z dwóch zasadniczych części, których tytuły są bardzo rozbudowane: Część I „Nauczyciel w szkole jako miejscu występowania zagrożenia i przeciwdziałania zagrożeniu środkami psychoaktywnymi – teoretyczne podstawy” oraz Część II „Działania profilaktyczne i interwencyjne nauczyciela w szkole wobec zagrożenia uczniów środkami psychoaktywnymi – podstawy metodologiczne, analiza i interpretacja wyników badań”. Praca jest obszerna, liczy 405 stron, rozdziały są bardzo „gęste” treściowo, co niekiedy utrudnia to przekaz, na przykład interesujący mnie bardzo z racji pola badawczego podrozdział 3.3 liczy aż 21 stron. Tytuły obu części pracy są konsekwencją trudności pojęciowych co do znaczenia kategorii badawczej profilaktyka (profilaktyka szkolna, zachowań ryzykownych, czy profilaktyka używania substancji psychoaktywnych, czy w związku z sięganiem po substancje psychoaktywne). Rozdziały zawierają raczej kompletne tezy, są generalnie merytorycznie poprawne.

Część pierwsza rozprawy składa się z trzech rozdziałów, gdzie pierwszy traktuje o kompetencjach nauczyciela „w zakresie opieki nad uczniem i przeciwdziałania zagrożeniom w środowisku szkolnym”, czyli moim zdaniem o kompetencjach nauczyciela w zakresie profilaktyki szkolnej. Uważna lektura pracy pozwala mi na sformułowanie sugestii, że przedmiotem badań powinny być właśnie te kompetencje nauczyciela i to właśnie przyjęta przez autora koncepcja: jak rozumieć kompetencje pedagogiczne/ nauczycielskie w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych związanych z sięganiem po środki psychoaktywne, powinna stanowić ramę teoretyczną i podstawę badań terenowych. Autor pracy podjął jednak inną decyzję, do czego oczywiście ma pełne uprawnienia i stwierdza, że „badania zostały teoretycznie ugruntowane w perspektywie podmiotowej, personalistycznej i relacyjnej (interakcyjnej)” (s. 9). Natomiast dalej autor pisze: „badaną gotowość nauczyciela do interwencji odsadzono w teoretycznym kontekście posiadanych kompetencji oraz gotowości zawodowej, natomiast działalność profilaktyczną umiejscowiono w kontekście strategii profilaktycznych opartych na teorii i modelach nowej profilaktyki” (s. 11), a dalej autor stwierdza, że „ten aspekt działań nauczycieli nie wchodzi jednak w zakres przedmiotu badań. Podjęto ogólną refleksję nad strategiami profilaktyki na tyle, na ile korespondują one procesem wychowania” (s. 11). Analiza wyników badań nie doprowadziła autora do interpretacji uzyskanych wyników badań w świetle wskazanej wcześniej w pracy ramy teoretycznej, nie odnajduję w rozdziale szóstym warstwy interpretacyjnej dla uzyskanych

wyników badań terenowych odnoszących się do koncepcji kompetencji pedagogicznych nauczycieli/pedagogów. Odnajduję natomiast opis postaw nauczycieli w obszarze profilaktyki szkolnej i ich uwarunkowań w zakresie wiedzy, umiejętności i poczucia kompetencji/gotowości do podejmowania konkretnych zachowań.

Podrozdziały w rozdziale pierwszym części pierwszej rozprawy są bardzo obszerne i nie zawsze ich zawartość odpowiada tytułowi. Tak jest na przykład z pierwszym podrozdziałem pod tytułem „Nauczyciel w kontekście założeń systemu edukacji szkolnej - rola, funkcje, zadania”. Podrozdział ma 17 stron i jego konstrukcja bardzo utrudnia czytanie, ale zawarte w nim treści oceniam jako konieczne i kompletne. Podobnie jest z wieloma innymi rozdziałami pracy, uporządkowanie treściowe i bardziej syntetyczny język na pewno byłyby korzystne dla jej ostatecznego kształtu. Zdecydowanie lektura rozdziałów o nauczycielu nasuwa refleksje o braku krytycznego spojrzenia na tę rolę zawodową, przyjęcia różnych perspektyw, różnych paradygmatów kształcenia nauczycieli³, dostajemy jedynie „transmitowanie wiedzy i doświadczenia” (s. 50) jako główne zadanie nauczyciela, co jest bliskie modelowi zachowawczemu, adaptacyjnemu w edukacji.

Drugi rozdział części pierwszej poświęcony jest środkom psychoaktywnym. Uważam, że położono w pracy nadmierny akcent na tę problematykę. Kategoria ta znajduje się wprawdzie w tytule pracy, aczkolwiek nie jest tu kategorią badawczą, są nią w mojej ocenie kompetencje/postawy nauczycieli.

Trzeci rozdział poświęcony jest „rolom i zadaniom szkoły w zakresie zapobiegania i interwencji w sytuacji zagrożenia młodzieży środkami psychoaktywnymi” i nad tym rozdziałem chciałabym się pochylić szczególnie, gdyż jest on zbiorem informacji o podstawach prawnych objęcia dziecka/ nieletniego czynnościami w postępowaniu w sprawach nieletnich na mocy ustawy z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich (art. 2 i 4, Dz.U. Nr 35, poz. 228, z późn zm.) i równocześnie próbą odniesienia się do kompetencji nauczyciela. Zadania szkoły, a ściślej dyrektora szkoły lub placówki oświatowej i nauczycieli oraz specjalistów szkolnych w zakresie profilaktyki narkotykowej, reguluje omówione przez Autora rozporządzenie z 2015 roku, natomiast obowiązek powiadomienia policji lub sądu rodzinnego w sytuacji stwierdzenia demoralizacji czy popełnienia na terenie szkoły czynu karalnego, to przedmiotowo szerszy zakres wymaganych prawem działań szkoły. Mimo trudności w odczytaniu intencji autora i znacznego nagromadzenia treści w tych rozdziałach uważam je za potrzebne i konieczne dla całości wyводу naukowego. Podobne refleksje nasuwa też lektura kolejnych

³ D. Klus-Stańska, Wiedza, która zniewala – transmisyjne tradycje w szkolnej edukacji, Forum Oświatowe 1(46), 2012; Ku perspektywie społeczno - kulturowej w edukacji, 2012, s. 21-40; D. Klus-Stańska, Paradygmaty dydaktyki: myśleć teorią o praktyce, PWN, Warszawa 2018; A. Sajdak, Paradygmaty kształcenia studentów i wspierania rozwoju nauczycieli akademickich : teoretyczne podstawy dydaktyki akademickiej, Impuls, Kraków 2013

podrozdziałów rozdziału trzeciego pracy doktorskiej. Oczywiście podstawy prawne profilaktyki szkolnej uważam z racji moich osobistych zainteresowań naukowych za konieczne i ważne, ale trudno mi uznać pominięcie funkcji profilaktycznej szkoły lub jej umieszczenie w ramach funkcji opiekuńczo-wychowawczej za prawidłowe z perspektywy zapisów prawa oświatowego i podstawowych aktów prawnych. Praca wychowawczo-profilaktyczna nie jest jedynie działalnością praktyczną w szkole, a szkolny program wychowania i profilaktyki/ wychowawczo- profilaktyczny jest kluczowy w realizacji przez szkołę zadań nałożonych przez prawo. Jest mi trudno zrozumieć marginalizację tej funkcji szkoły w niniejszej rozprawie. Cały trzeci rozdział pracy unika pedagogicznej kategorii badawczej, jaką jest profilaktyka szkolna, brak jest uporządkowania szkolnych czynników ryzyka i czynników chroniących, ale dopiero podtytuł (nienumerowany podrozdział pt. „Działania wychowawcze, edukacyjne, informacyjne, profilaktyczne w szkołach w świetle rozporządzenia MEN”) w sposób uporządkowany posługuje się pojęciem profilaktyki szkolnej, analizując stosowane strategie profilaktyczne i podkreślając wagę programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły. Uważam ten podrozdział (s. 118-127) za kluczowy w niniejszej pracy, żałuję że nie został bardziej wyeksponowany.

Zadania profilaktyczne szkoły w kolejnym podrozdziale zostały opisane w szerszym kontekście profilaktyki jako obszaru działań interdyscyplinarnych, opisano poziomy działań profilaktycznych, strategie, programy profilaktyczne i kompetencje realizatorów oraz zasady ewaluacji działań profilaktycznych. Ten podrozdział w mojej ocenie także zasługuje na uwagę, wymaga oczywiście uporządkowania treści i bardziej syntetycznych wypowiedzi autora, ale jego ważność dla niniejszej pracy jest bezdyskusyjna. Działania interwencyjne nauczyciela, opisane zostały w podrozdziale 3.5., ale jako że znajdują się w tytule dysertacji doktorskiej, to uważam, że powinny zostać wyeksponowane w pracy. Autor odwołuje się do Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu z 2003 roku, którego zapisy mają charakter wskazań i rekomendacji dla szkół i placówek oświatowych. Moduły postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia ucznia demoralizacją, czynem karalnym czy obecnością środków psychoaktywnych w szkole powinny stanowić podstawę do napisania i wdrożenia takich procedur w każdej publicznej szkole i placówce oświatowej. Powinny zostać wpisane do statutu szkoły bądź innego aktu prawa wewnętrznego szkoły i powinny być stosowane. Niestety tak się nie zawsze dzieje w praktyce i Autor słusznie zauważył potrzebę poddania oglądowi działań szkół w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym młodzieży związanych z sięganiem po środki psychoaktywne.

Trudno jednak zgodzić się ze stwierdzeniem, zawartym już we wstępie do pracy doktorskiej, że „najważniejsza z punktu widzenia skuteczności interwencji osoba interweniującego nauczyciela i jego działania podjęte wobec uczniów w newralgicznym okresie dojrzewania, nie były dotąd przedmiotem pogłębianych badań”. Skuteczność działań interwencyjnych/ profilaktycznych jest zagadnieniem

złożonym i na pewno kategorycznie nie można przyjąć, że „nauczyciel- interwenient” i jego kompetencje są najważniejszym czynnikiem skuteczności, na pewno jednak postawa nauczyciela jest czynnikiem chroniącym w profilaktyce zachowań ryzykownych, także tych związanych z sięganiem po środki psychoaktywne. Literatura na ten temat jest bogata⁴.

Powyższa analiza zawartości rozdziałów części pierwszej pracy pozwala mi na konkluzję o dużej wadze treści w nich zawartych. Autor kompetentnie, profesjonalnie traktuje ten obszar działalności szkoły i jego doświadczenie praktyczne jest widoczne w pracy. Autor jest specjalistą ds. zapobiegania uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży. Analiza treści pracy pozwala mi sformułowanie sugestii, że ramę teoretyczną dysertacji doktorskiej i opisanych w nich badań stanowić może kategoria kompetencji pedagogicznych nauczycieli w zakresie profilaktyki i to z tej perspektywy działania szkoły mogłyby być opisywane.

Brak w rozdziale pierwszym części pierwszej operacjonalizacji kategorii kompetencji pedagogicznych nauczycieli (w oparciu o przyjętą, jedną z wielu koncepcji kompetencji pedagogicznych), a ów brak ścisłego zdefiniowania kategorii działań profilaktycznych w szkole lub funkcji profilaktycznej szkoły spowodował kolejny brak syntetyczności w pracy oraz miejscami wkradający się chaos pojęciowy. Przekłada się to na koncepcję metodologiczną badań terenowych opisaną przez autora, szczególnie w zakresie przedmiotu badań. Cele badań, tak poznawczy jak i praktyczny, określono poprawnie, trafnie postawiono rozbudowane problemy badawcze i słusznie, w mojej ocenie zaproponowano metody badawcze, adekwatnie do celu badań. Przyjęty paradygmat mieszany i strategia sekwencyjna (dane ilościowe w pierwszej fazie badania i dane jakościowe w drugiej fazie) są adekwatne do celu badań. Metoda ilościowa sondażu diagnostycznego w oparciu o ankietę oraz metoda wywiadu pogłębionego, dobrze wpisują się w przyjęty w badaniach model mieszany, gdzie wywiad ma na celu wyjaśnienie i pogłębienie informacji uzyskanych poprzez sondaż diagnostyczny. Generalnie w badaniach diagnostycznych hipotezy nie są konieczne, tu jednak Autor postawił 2 hipotezy do czwartego w kolejności problemu szczegółowego dotyczące możliwych korelacji stażu pracy nauczyciela i gotowości do podejmowania interwencji oraz korelacji między wiekiem nauczycieli a gotowością do interwencji. Badania pozostają tu jednak badaniami diagnostycznymi, Autor pyta o zakres przygotowania nauczycieli, realizację zadań profilaktycznych, ich doświadczenia i opinie na temat warunków skutecznej interwencji. Problemy są rozłączne i wyczerpujące, metoda adekwatna do celu badań, ale

⁴ Por. przykł. Ostaszewski K., Borucka A., Obszary diagnozy w szkole, „Remedium” 2005, nr 9(151), Borucka A., Zrozumieć profilaktykę. Krótki przewodnik dla nauczycieli, Instytut Nagrody Zaufania Złoty OTIS, Warszawa 2016; Gaś Z.B., Profilaktyka w szkole, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2006; Szymańska J., Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki, ORE, Warszawa 2012, s. 16–21; Gawel A., Zasoby zdrowotne młodzieży gimnazjalnej w kontekście ekosystemu szkoły, Wyd. UJ, Kraków 2014, s. 46–52; Borkowska-Żebrowska M., Czaczur K., Kuształ J., Piasecka M., Turczyk M., Bezpieczny uczeń w Krakowie. Analiza zasobów środowiskowych w zakresie profilaktyki w szkole, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2020.

sam przedmiot badań nie został w mojej ocenie określony poprawnie, gdyż analiza rozprawy wskazuje, że badane są kompetencje nauczycieli w zakresie profilaktyki rozumianej jako profilaktyka uniwersalna (działania edukacyjne, informacyjne nauczycieli) jak i rozumianej jako podejmowane interwencje profilaktyczne lub gotowość do ich podejmowania, nie badano samych tych działań interwencyjnych czy profilaktycznych, jak chce Autor. Proces badawczy przygotowany i przeprowadzony przez Autora uznaję za prawidłowy, dobrze opisany, wnioski z badań sformułowano poprawnie. Część druga pracy, do której należy opisany już rozdział metodologiczny oraz analiza wyników badań, jest równie imponująca objętościowo, co część teoretyczna pracy. Analizy Autora dotyczące poszczególnych problemów badawczych są wyczerpujące, systematyczne i zaprezentowane klarownie. Należy docenić trud Autora podjęty dla przeprowadzenia badań terenowych w 23 gimnazjach w Bielsku- Białej. Grupę badawczą respondentów ankiet i wywiadów dobrano celowo, trudności badawcze związane z dotarciem do respondentów Autor opisał barwnie i „empatycznie” (s. 191). Podjęty wysiłek zasługuje niewątpliwie na uznanie. Każdy z analizowanych problemów badawczych jest opisany bardzo szczegółowo, każdy podrozdział analizy zawiera opis wypowiedzi i zestawienia tabelaryczne, przygotowane nie tylko dla zobrazowania wyników badania ilościowego, ale również dla zobrazowania wypowiedzi respondentów w wywiadach indywidualnych. Każdy podrozdział zawiera też podsumowanie, wnioski i postulaty dla praktyki pedagogicznej, co jest niewątpliwie zaletą pracy i świadczy o wysokim stopniu zaangażowania i troski autora pracy o klarowność przekazu. W podsumowaniu części analitycznej Autor zarysował nowe pola badawcze - objęcie badaniami pedagogów szkolnych i rodziców, jako podmiotów edukacji szkolnej w zakresie profilaktyki zachowań ryzykownych. Niektóre postulaty sformułowane przez Autora budzić mogą wątpliwości, np.: „Profilaktyka stanowi bazę, przygotowanie i punkt wyjścia do interwencji – jeżeli szkoła nie traktuje poważnie profilaktyki to interwencje też nie będą ani skuteczne, ani nie będą miały waloru wychowawczego” (s. 343). W mojej ocenie w tym stwierdzeniu nastąpiło pomieszanie pojęć, profilaktyka to działalność przede wszystkim praktyczna, Autor formułując taki postulat stosuje prawdopodobnie skrót myślowy, bo gdyby przyjąć inne założenie, oznaczałoby, że traktuje profilaktykę jako teorię naukową bądź zbiór koncepcji. Część drugą pracy, zawierającą opis koncepcji metodologicznej i analizę wyników badań oceniam pozytywnie, choć jak zaznaczyłam wyżej, niedosyt pozostawia brak warstwy interpretacyjnej. Uzyskane wyniki badań nie zostały bowiem poddane interpretacji w świetle przyjętych koncepcji stanowiących ramę teoretyczną niniejszej pracy. Moim zdaniem warto byłoby sformułować wnioski badawcze w perspektywie pożądanых przez respondentów kompetencji nauczycieli w zakresie profilaktyki, tak uniwersalnej jak i już selektywnej i wskazującej, opierającej się na interwencjach, na które taki nacisk kładzie sam Autor rozprawy, co wniosłoby wiele do spójności poszczególnych części rozprawy.

Pozwolę sobie jeszcze odnieść się do bibliografii pracy, która, jak już wspomniałam, jest obszerna i wyczerpująca. Jest także aktualna i może stanowić wzór dla innych doktorantów czy pracowników naukowych.

Konkluzja

Biorąc pod uwagę powyżej przedstawione argumenty i uwagi stwierdzam, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Romana Macieja Walusia pod tytułem „Postępowanie nauczycieli w sytuacji zagrożenia uczniów środkami psychoaktywnymi na terenie szkoły – na podstawie badań szkół gimnazjalnych w Bielsku-Białej” przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Renaty Jasnos, prof. AIK i promotora pomocniczego dra Krzysztofa Biela, spełnia warunki określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U z 2017 r. poz. 1789) w zwz. z art. 179 ust. 1 i ust. 2 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 Przepisy wprowadzające Ustawę prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U z 2018 r. poz. 1669 z zm.) wnosząc o dopuszczenie doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dr hab. Justyna Kusztal, prof. UJ